

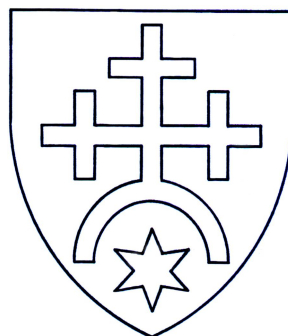
ГЕРБ КНЯЗІВ ВИШНЕВЕЦЬКИХ

Князі Вишневецькі були одним з відгалужень княжого роду Несвіцьких-Збараських і свій родовід вели від старшого сина Василя Васильовича князя Збараського – Михайла князя на Вишневці [1]. Герб останнього відомий нам за двома відбитками печатки від 1504-1506 рр., що мала круглу форму розміром 26 мм та довколовий напис + ПЕ ... КНѦЗѦ МИ, і являє собою зображення знаку у вигляді перехрещеного хреста над півколом, що лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою (остання має вигляд шестикутного знаку з розширеними та заокругленими кінцями і з'єднана вгорі з півколом, що не дозволяє говорити про це зображення як окрему фігуру – лише як про інтегральну частину всього знаку) [2].

Мал.1: Печатка Михайла Васильовича Збараського князя на Вишневці від 1504 р.

На нашу думку, саме старшинство Михайла Васильовича зумовила ту обставину, що власне герботворення князів Вишневецьких являє собою пряме продовження еволюції родового герба князів Несвіцьких-Збараських. Принаймні, батько князя Михайла – Василь Васильович користувався в якості герба аналогічним зображенням родового знаку [3]. Натомість, інші гілки роду, що походили від молодших братів Михайла Збараського князя на Вишневці згодом внесли певні модифікації в спільний родовий герб, що поклато початок існуванню окремої геральдичної традиції княжих родів Збараських, Порицьких, Воронецьких та Тристенських.

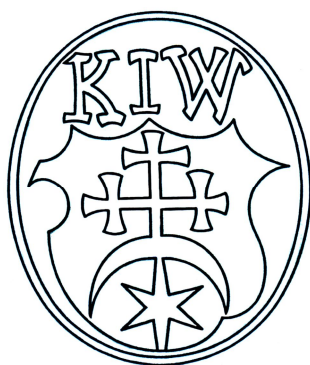

Мал.2: Герб Василя Васильовича князя Збараського на печатці 1461 р.

Протягом майже двох з половиною сторіч (аж до вигасання роду в середині XVIII ст. [4]) герб князів Вишневецьких мав доволі стабільну конструкцію. Відмінності в окремих видозмінах герба стосувалися лише

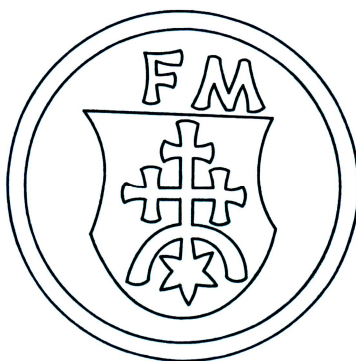
другорядних деталей, як то: заміна півкола в долішній частині знаку на фігуру півмісяця, що лежить рогами дотолу (особливо характерно для пізнього герботворення Вишневецьких), зображення зірки як окремої фігури або як інтегральної частини родового знаку, різна кількість променів у зірки та ін.

Вже на печатці старшого сина Михайла Васильовича – князя Івана від 1533 р., овальної форми розміром 16x13 мм, зображено герб, який дещо відрізнявся від батьківського та дідівського, зберігаючи, втім, загальну конструкцію, – перехрещений хрест над півмісяцем, що лежить рогами дотолу над шестипроменевою зіркою (з загостреними кінцями), яка є частиною знаку і з'єднана з ним в горішній частині [5].

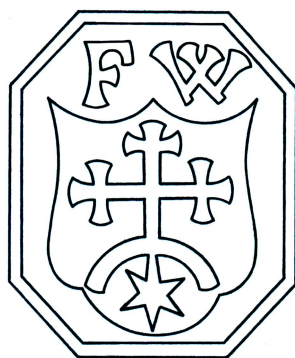

Мал.3: Печатка Івана Михайловича князя Вишневецького від 1533 р.

Натомість, на печатках іншого сина князя Михайла – Федора від 1533 р. [6] та 1544-1547 рр. [7], бачимо герб, який значно ближче стоїть до зображеного на батьківській печатці: перехрещений хрест знаходиться над півколом, втім, шестикінецьна долішня частина знаку має такі ж загострені кінці, як і на братовій печатці. На наступних двох печатках цього ж князя від 1548 р. та 1549 р. [9], що мають на відміну від двох попередніх кириличний напис: ФЕДОР, зображення герба є максимально наближене до геральдичної конструкції на дідівській печатці, тобто – шестипроменеву зірку вміщено як окрему фігуру.

Мал.4: Печатка Федора Михайловича князя Вишневецького від 1533 р.

Мал.5: Печатка Федора Михайловича князя Вишневецького від 1544 р.

Мал.6: Печатка Федора Михайловича князя Вишневецького від 1548 р.

Мал.7: Печатка Федора Михайловича князя Вишневецького від 1549 р.

Нарешті, на печатці наймолодшого з синів Михайла Васильовича – князя Олександра від 1542 р. [10], що має овальну форму та розмір 17x15 мм, зображено герб, який є повністю тотожним зображеному на печатці батька. Дана обставина заслуговує на певну увагу, адже в середньовічній руській геральдиці найбільш поширеною практикою була певна спадкоємність між гербом батька і старшого з синів, в той час як молодші зазвичай вносили до родового герба певні модифікації. Очевидно, що подібна практика мала й поважні винятки, про що свідчить, зокрема, герботворення князів Вишневецьких.

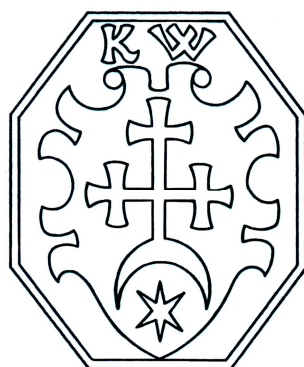

Мал.8: Печатка Олександра Михайловича князя Вишневецького від 1542 р.

Герби наступного покоління князів на Вишневці також не вирізняються великою різноманітністю. Так, нащадки Івана Михайловича для своїх печаток використовували в основному зображення знаку у вигляді перехрещеного хреста над півмісяцем, що лежить рогами дотолу над шестипроменевою зіркою. Саме цей сюжет був присутній на печатках Катерини Іванівни Григорової Ходкевичової від 1555 р. [11] та Костянтина Івановича Вишневецького від 1571 р. [12].

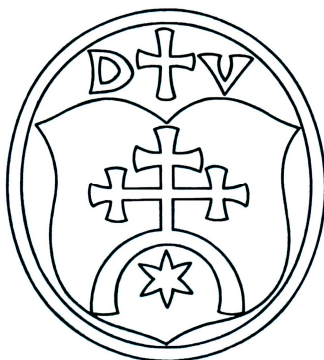
Мал.9: Печатка Катерини Іванівни Вишневецької від 1555 р.

Мал.10: Печатка Костянтина Івановича Вишневецького від 1571 р.

Певний виняток в цьому ряді становить печатка одного з найяскравіших героїв української історії, легендарного засновника Запорозької Січі та гетьмана Війська Запорозького Низового, – князя Дмитра-Байди Вишневецького від 1563 р. [13], що має овальну форму розміром 17x15 мм. В її полі вміщено щит німецької геральдичної форми, на якому зображено знак у

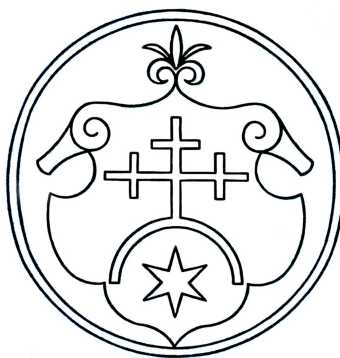
вигляді перехрещеного хреста над півколом, що лежить кінцями додолу над шестипроменевою зіркою, вгорі герб супроводжує напис: **D + V**.

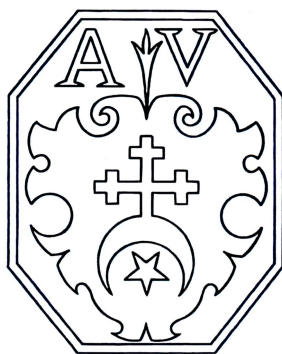
Мал.11: Печатка Дмитра Івановича Вишневецького від 1563 р.

Молодший брат Дмитра-Байди – князь Андрій Іванович Вишневецький на першій своїй печатці від 1559 р. мав аналогічне зображення герба, що розміщувалося на щиті ренесансової форми [14]. Натомість, на всіх наступних печатках цього князя від 1565 р. (восьмикутна, розмір 16x13 мм), 1571 р. (восьмикутна, розмір 16x14 мм), 1582-1583 рр. (овальна, розмір 23x20 мм) та 1582 р. (кругла, розмір 28 мм) [15]. незмінно бачимо замість півкола зображення півмісяця, а відмінності полягають лише в різній кількості променів у зірки. На, печатці від 1582-1583 рр. зірка має шість променів, від 1571 р. – дванадцять, а на печатках від 1565 та 1582 рр. – п'ять.

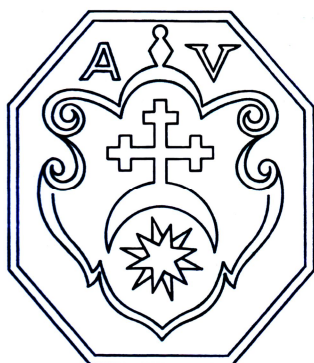
Остання з цих печаток, якою князь користувався в якості волинського воєводи (1576-1584 рр.), про що свідчить доволовий напис: + **ANDRZ • KX * WISNIE * WOIEWO • WOLYN**, має в своєму полі чотиридільний щит, першу частину якого і займає зображення родового герба князів Вишневецьких. Натомість, в другій частині бачимо двоголового орла під двома коронами, на грудях у якого щиток (очевидно, герб матері князя – Магдаліни Деспотівни [16]), в третій частині – мисливський ріжок під розширеним хрестиком, в четвертій частині – виходить лев, обабіч щита вміщено дві п'ятипроменеві зірки.

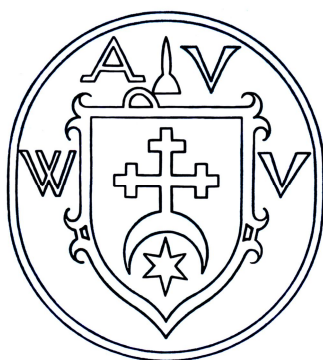
Мал.12: Печатка Андрія Івановича князя Вишневецького від 1559 р.

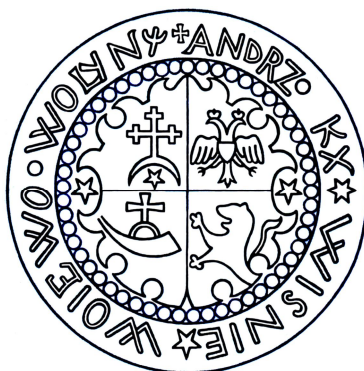
Мал.13: Печатка Андрія Івановича князя Вишневецького від 1565 р.

Мал.14: Печатка Андрія Івановича князя Вишневецького від 1571 р.

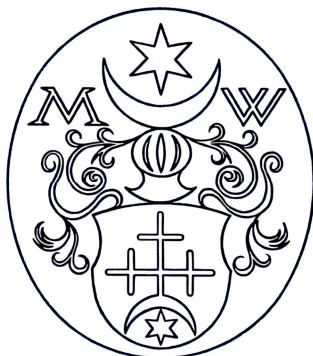

Мал.15: Печатка Андрія Івановича князя Вишневецького від 1582 – 1583 р.р.

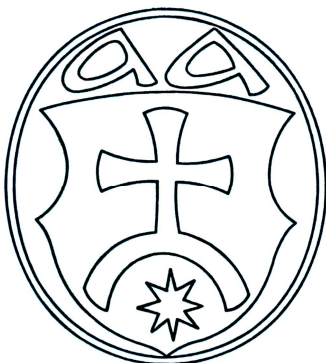
Мал.16: Печатка Андрія Івановича князя Вишневецького від 1582 р.

Серед синів Олександра Михайловича лише найстарший – Михайло князь Вишневецький користувався гербом, на якому родовий знак мав звичний вигляд (перехрещений хрест над півмісяцем над шестипроменевою зіркою). Герб вміщено на печатці (овальної форми розміром 14x13 мм) від 1579 р. в супроводі позашитових елементів: шолому, нашоломнику у вигляді шестипроменевої зірки над півмісяцем, що лежить рогами догори, та намету [17].

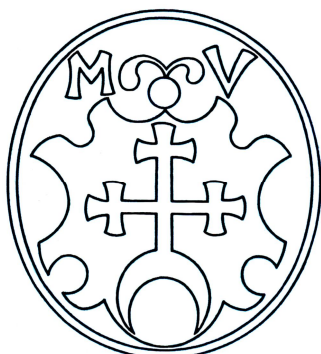

Мал.17: Печатка Михайла Олександровича князя Вишневецького від 1579 р.

Натомість, інші сини князя Олександра використовували на своїх печатках герби, що доволі відчутно різнилися від традиційної конструкції князівського знаку. Скажімо, Олександр Олександрович Вишневецький 1571 р. користувався печаткою, на якій в гербі замість перехрещеного хреста було зображено розширений хрест, замість півмісяця – півколо, а зірка мала вісім променів [18]. В свою чергу, на гербі Максима Олександровича від 1563 р. зображення зірки взагалі відсутнє [19].

Мал.18: Печатка Олександра Олександровича Вишневецького від 1571 р.

Мал.19: Печатка Максима Олександровича Вишневецького від 1563 р.

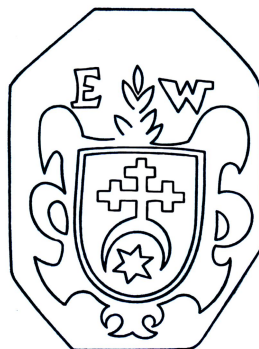
Останній з гербів має виразні паралелі з геральдичними пам'ятками князів Збараських другої половини XVI ст. [20], а також – друкованою версією герба князів Вишневецьких і Збараських, як її подає гербовник Бартоша Папроцького “Gniazdo snoty” [21]. І вже зовсім несподівану інформацію знаходимо, натомість, в “Zwierzynsu” Миколи Рея, де герб Вишневецьких має вигляд трираменного хреста над півмісяцем, що лежить рогами дотолу над шестипроменевою зіркою [22].

**Złoty tego
Potomstwa.**

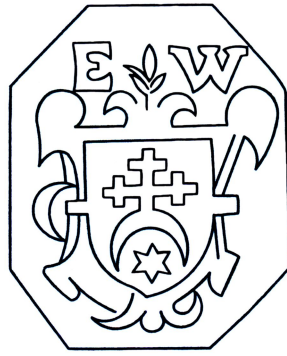

Мал.20: Герб Вишневецьких та Збараських в гербовнику Папроцького “Gniazdo snoty” 1578 р.

Втім, пізніші річпосполитські гербовники середини XVII – першої половини XVIII ст. (“Compendium” Кояловича [23], “Orbis Polonus” Окольського [24], “Корона Polska” Несецького [25]) є доволі однорідними. Зовнішній вигляд герба князів Вишневецьких (Korybut – як названо його в деяких з цих творів): перехрещений хрест над півмісяцем, що лежить рогами дотолу над шестипроменевою зіркою; над щитом розміщено князівську корону. Саме таким бачимо цей герб (щоправда, в більшості випадків без князівської корони) на всіх відомих нам сфрагістичних пам'ятках князів Вишневецьких кінця XVI – першої половини XVIII ст. Так, на печатках Галшки-Євфимії Андріївни Вишневецької від 1588 р. (восьмикутна, розмір 14x13 мм) та 1595 р. (восьмикутна, розмір 15x13 мм) [26] даний герб вміщено в бароковому щиті півкруглої форми.

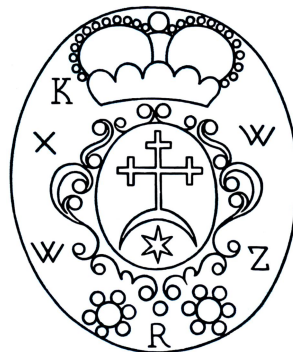

Мал.21: Печатка Галшки-Євфимії Андріївни Вишневецької від 1588 р.

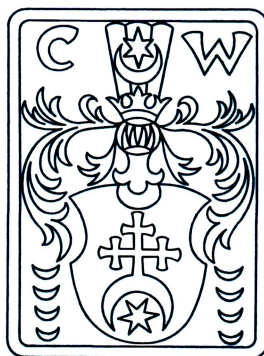

Мал.22: Печатка Галики-Свфимії Андріївни Вишневецької від 1595 р.

Овальний бароковий щит з гербом, але цього разу під князівською короною, бачимо на печатці Костянтина Костянтиновича Вишневецького від 1638 р. [27] На іншій печатці цього князя від 1601 р. зображено, натомість, повний герб: над щитом шолом під шоломовою короною, в нашоломнику павичеві пера, які обтяжено шестипроменевою зіркою над півмісяцем, що лежить рогами догори, навколо щита – намет [28]. Нашоломник в даному гербі має певну подібність до вміщеного на печатці князя Михайла Олександровича від 1579 р. і може вказувати, що власне зображення зірки над півмісяцем є питомим клейнодом герба роду князів Вишневецьких.

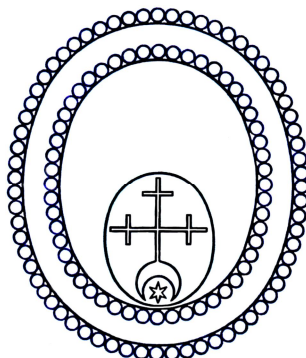
Мал.23: Печатка Костянтина Костянтиновича Вишневецького від 1638 р.

Мал.24: Печатка Костянтина Костянтиновича Вишневецького від 1601 р.

Аналогічний за своєю конструкцією герб використовував на печатці від 1631-1636 рр. [29]. син Костянтина Костянтиновича – князь Януш (староста кременецький впродовж 1627-1636 рр. [30]). Ця гродська печатка мала овальну форму розміром 35x29 мм, довколовий напис: + **PIECZENC • GRODOWA** +

POWIATV • KRZEMIENIEC та повний герб: над овальним бароковим щитом шолом під шоломовою короною, навколо щита – намет, згори князівська корона в супроводі літер: **IWXSK** [31].

Мал.25: Печатка Януша Костянтиновича Вишневецького від 1631 р.

Значно складнішу конструкцію знаходимо на печатці князя Адама Олександровича Вишневецького від 1613 р. [32] В її чотиридільному полі, яке утворено прямим хрестом, вміщено п'ять щитів. В середньому з них – герб Погоня (рицар на коні, в правиці тримає меч), що мало вказувати на приналежність князів Вишневецьких до Гедиміновичів згідно з тогочасною родовідною традицією [33]. З інших чотирьох щитів зображення, через незадовільний стан збереження відомих на сьогодні відбитків печатки, вдалося прочитати лише на першому та третьому, відповідно – родовий герб Вишневецьких та герб Корчак (три вруба).

Мал.26: Печатка Адама Олександровича Вишневецького від 1613 р.

Ще складнішим є зображення герба на печатці князя Єремії-Михайла Корибута Михайловича Вишневецького, однієї з найконтраверсійніших постатей української історії. В полі печатки від 1641-1650 рр. бачимо овальний бароковий щит, на якому герб Погоня; над щитом два голуби, здолу херувим, згори князівська корона, навколо щита чотири овальних барокових щитка: в першому – родовий герб Вишневецьких, в другому – підкова, що лежить кінцями дотолу під хрестиком (герб Побог, або, що більш вірогідно, – дещо видозмінений родовий герб Зеновичів (хрест над півколом, що лежить кінцями дотолу) [34], з роду яких походила бабка князя – Гальшка Юріївна), в третьому – голова тура в супроводі шестипроменевої зірки, троянди та півмісяця, що лежить рогами вправо (державний герб Молдавії, присутність якого на

князівській печатці зумовлена тією обставиною, що мати князя Єремії – Раїна була донькою господаря молдавського Єремії Могили), в четвертому – серце, яке пронизують навхрест дві стріли вістрями додолу [35].

Мал.27: Печатка Єремії-Михайла Корибута Михайловича князя Вишневецького від 1641 р.

☞ Kleynot starodawny a zacny/ktory zowa dawne przywilegia Deszpota/ onych sławnych Deszpota w Serbiiy Książat meżnych/ktorych potomek za wieku naszego/za pomoca Olbrychtá Laskiego ziemie Wołoska był posiadł: Tegoż narodu Kycerz Żená Brátoszewic mąż dobrej sławy chciwy przyniosł napierwoy w kráie Litewskie: Ten Kleynoth ma być puł pierścieniá y krzyż/helm/prák ná nim pierścień trzyma w nosie/ w polu czerwonym/o którym slychałem táki począték.

Мал.28: Герб Зеновичів в гербовнику Папроцького “Gniazdo cnoty” 1578 р.

Інший варіант герба князя Єремії було вміщено в книзі “Крест Спасителя и кожного человека” 1632 р. [36], в супроводі віршів на герб князів Корибутів Вишневецьких за авторством Петра Могили:

Луносвѣтлым Клейнотам Корибутов славныхъ
 Върне служит Фортуна, а служит з лѣтъ давныхъ.
 Што Юно, што Апольлю, што Христесь мѣли,
 Все то в Гербъ того Дому пристойне зложили.
 Тут есть Луна, ту Кресты, ту Марсова справа.
 О значна Савроматовъ з Вышневецкихъ слава [37].

Княжий герб складається з барокового щита під князівською короною, поле якого поділено на чотири частини: в першій з них – родовий герб, з тією відміною від зображеного на печатці князя герба, що зірка має вісім променів, в другій – видозмінений герб Зеновичів (хрест над півмісяцем), в третій – герб Молдавського господарства, в четвертій – родовий герб Могили (дві шаблі, які перехрещено вістрями додолу, на кінцях яких перехрестя) [38]. Несподіваний сюжет бачимо, натомість, в середньому щитку княжого герба. Тут замість герба Погоні

знаходиться зображення святого Юрія на коні, що влучає списом змія, тобто державно-династичного герба руських князів, що вели свій родовід від Рюрика (так звана Погоня руська). Даний сюжет явно не узгоджується з тогочасною родовою легендою князів Вишневецьких та споріднених з ними родів Збаразьких, Порицьких та Воронецьких, що воліли виводити своє походження від Корибута-Дмитра Ольгердовича. В даному разі, на нашу думку, не йдеться про бажання з боку авторів книги заперечити родовідну традицію князів на Вишневці, а радше – наголосити на руськості княжого роду і тим самим підкреслити недоречність переходу на католицтво князя Єремії, який здійснив цей крок щойно 1631 р., тож дане питання, наразі, залишалось гостро актуальним.

Мал.29: Герб князів Корибутів Вишневецьких в книзі “Крест Спасителя и кожного человека” 1632 р.

Складна конструкція герба, з чотириділним щитом або, принаймні, позащитовими елементами, присутня також і на пізніших печатках князів Вишневецьких. Так, на печатках князя Дмитра-Юрія Корибута Янушевича від 1650-1680 р. [39] та 1674 рр. [40] навколо середнього щитка з зображенням Погоні розміщено чотири герба – родовий герб Вишневецьких, шестипроменева зірка над півмісяцем, що лежить рогами догори (герб Леліва роду Тишкевичів, з якого походила мати князя – Євгенія-Катерина), три вруби (герб Корчак роду Загоровських, до якого належала бабка князя по батьківській лінії – Анна Василівна), дві риби одна над одною, що пливають в різні боки (герб Вадвич – бабки князя по материнській лінії). Відмінність в зображеннях на цих печатках полягає лише в тому, що на першій з них герби розміщено в різних частинах чотиридільного щита, в той час як на другій – кожний з гербів подано в овальних барокових щитках. В обох випадках герб супроводжує зображення князівської корони (на печатці 1674 р. її розташовано над середнім щитком). Характерною особливістю останньої з цих печаток є наявність доволового напису в два кола – по зовнішньому: • **DIMITR • IERZY • XIAZE • NA • WISNIOWCV • ZE • ZBARAZV • WISNIOWIECKI • WOIEWODA • BEŁSKI** •••, по внутрішньому: • **HETMAN • POLNY • KORONNY • BIAŁOCERKIEWSKI • ... • LVBOMS • STAROS •**

Мал.30: Печатка Дмитра-Юрія Корибута Янушевича князя Вишневецького від 1650 р.

Герб на печатках Януша-Антонія Костянтиновича Вишневецького від 1704-1705 рр. [41] та 1706-1736 рр. [42] складається з овального щита, з вміщеним на ньому зображенням родового знаку (характерно, що на другому з цих гербів півмісяць подано з людським обличчям), та князівської корони, яку розташовано над щитом. В першому випадку щит оточують дві пальмові гілки, в другому – бароковий картуш та лаврові галузки.

Мал.31: Печатка Януша-Антонія Костянтиновича князя Вишневецького від 1704 р.

Мал.32: Печатка Януша-Антонія Костянтиновича князя Вишневецького від 1706 р.

Мал.33: Печатка Михайла-Сервація Костянтиновича князя Вишневецького від 1697 р.

Аналогічне зображення бачимо також на печатці Михайла-Сервація Костянтиновича, останнього з князів Вишневецьких, від 1697-1708 рр. (герб вміщено на овалному щиті, в супроводі князівської корони та двох пальмових галузок) [43]. Значно складніше зображення вміщено на печатці цього ж князя від 1737-1744 рр. [44]. В полі печатки розташовано чотиридільний щит: в першій частині – на червоному полі (колір поля позначено геральдичним штрихуванням) герб Вишневецьких, в другій частині – на червоному полі корчак, з якого виникає пес (одна з видозмін гербу Корчак роду Ходоровських, з якого походила мати князя – Анна), в третій частині – на блакитному полі шестипроменева зірка над півмісяцем, що лежить рогами догори (герб Леліва бабки князя – Євгенії-Катерини Тишкевичівни), в четвертій частині, яку розтято на червону і блакитну частини, – п'ятикутний хрест над косою і половиною підкови (герб Прус III), в середньому щитку – на червоному полі рицар на коні, в правиці тримає меч (герб Погоня); за щитом мантия під князівською короною, щит тримають – рицар і чоловік, який тримає на лівому плечі палицю, за мантиєю дві булави, рушниці, гармати, прапори, барабани, литаври з паличками, здолу стрічка з орденським хрестом; зображення супроводжує напис по колу: * **MICH : SER : KORYBUTH • PRINC • VISNIOVIECI9 • COMES • IN • DOLSK • & • PALA : VIL : SVPR : M • D • L • EXER : DVX • GLIN • & • CAPITAN :**

Бібліографічні посилання:

1. Wolff J. Kniaziowie litewsko-ruscy do końca czternastego wieku.— Warszawa, 1895. – С.552-553, 608.
2. Центральний державний історичний архів України у місті Києві (далі ЦДІАУ в Києві). – Ф.220 – Оп.1. – Спр.639. – Арк.1; Спр.640. – Арк.1.
3. Archiwum książąt Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie. – Tom I. – Lwów, 1877. – С.56; Gumowski M. Pieczęcie książąt litewskich // Ateneum Wileńskie. – Rok VII. – Wilno, 1930. – С.716.
4. Wolff J. Kniaziowie litewsko-ruscy. – С.574-576.
5. Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, Perg.4790.
6. Там само. – Perg.4790 (кругла, розмір 12 мм).
7. Там само. – Perg.7639; Archiwum Państwowe w Krakowie, Archiwum Książąt Sanguszków w Sławucie, Teka V, Plik 42; Fundacja Książąt Czartoryskich przy Muzeum Narodowym w Krakowie, Biblioteka Książąt Czartoryskich w Krakowie, Perg.878 (восьмикутна, розмір 15x12 мм).
8. AGAD. – Perg.7659 (кругла, розмір 15 мм).

9. Там само. – Perg.7664 (овальна, розмір 16x15 мм).
10. BCz. – Perg.1168.
11. AGAD – Perg.7715 (овальна, розмір 13x11 мм).
12. APK, Archiwum Książąt Sanguszków w Sławucie, Teka XII, Plik 86 (восьмикутна, розмір 15x12 мм).
13. Львівська наукова бібліотека ім. В.Стефаника Національної академії наук України, Відділ рукописів. – Ф.5. – Оп.2. – Спр.4043/2. – Арк.26; Піддубняк О. Документ з печаткою Дмитра Вишневецького // Знак. – 1996. – Ч.11. – С.3.
14. ЦДІАУ в Києві. – Ф.220. – Оп.1. – Спр.37. – Арк.1 (овальна, розмір 17x16 мм).
15. Цітоў А. Пячаткі старажытнай Беларусі. – Мінск, 1993. – С.76-77.
16. Войтович Л. Князівські династії Східної Європи (кінець IX – початок XVI ст.): Склад, суспільна і політична роль. Історико-генеалогічне дослідження. – Львів, 2000. – С.332.
17. ЦДІАУ в Києві. – Ф.221. – Оп.1. – Спр.13. – Арк.1.
18. APK – Archiwum Książąt Sanguszków w Sławucie. – Teka XII. – Plik 64 (овальна, розмір 16x14 мм).
19. Болсуновский К. – Вып.І. – С.2 (овальна, розмір 17x15 мм).
20. APK. – Archiwum Książąt Sanguszków w Sławucie. – Teka IX. – Plik 64; Teka X. – Plik 79; Teka XII. – Plik 2, Plik 68; Teka XIII. – Plik 3, Plik 6, Plik 7, Plik 46, Plik 47.
21. Paprocki B. Gniazdo snoty skąd herby rycerstwa sławnego Królestwa Polskiego, Wielkiego Księstwa Litewskiego, Ruskiego y inszych panstw początek swoy maia. – Kraków, 1578. – С.1147.
22. Rej M. Zwierzyniec. – Kraków, 1574; Polonia typographica saeculi sedecimi. Zbiór podobizn zasobu drukarskiego tłoczni polskich XVI stulecia. – Wrocław, 1959. – Табл.ХІ. – Мал.332.
23. Kojałowicz W. Herbarz rycerstwa Wielkiego Księstwa Litewskiego. – Kraków, 1897. – С.95-97.
24. Okolski S. Orbis Polonus. – T.I. – Cracoviae, 1641. – С.524.
25. Niesiecki K. Korona Polska. – T.IV. – Lwów, 1743. – С.540; Niesiecki K. Herbarz Polski. – T.IX. – Lipsk, 1842. – С.345-346.
26. Цітоў А. Пячаткі старажытнай Беларусі. – С.77.
27. Центральний державний історичний архів України у місті Львові (далі ЦДІАУ у Львові). – Ф.132. – Оп.1. – Спр.380. – Арк.2 зв. (овальна, розмір 30x25 мм).
28. APK, Archiwum Książąt Sanguszków w Sławucie. – Teka XXIV. – Plik 32. – St.206, 208, 302 (прямокутна, розмір 16x12 мм).
29. ЦДІАЕ в Києві. – Ф.221. – Оп.1. – Спр.138. – Арк.96 зв., 99, 260 зв.
30. Войтович Л. Князівські династії Східної Європи. – С.332.
31. Muzeum Narodowe w Krakowie. – Rkps 1461. – Karta 92; Rkps 1483. – Karta 103.
32. AGAD. – Archiwum Zamoyskich. – Sygn.2896. – St.23, 35 (овальна, розмір 20x18 мм).
33. Яковенко Н. Кого топчуть коні звитяжного Корибута: До загадки киево-могилянського панегірика 1648 р. “Maiores Wiszniewiecciorum” // Journal of Ukrainian Studies. – 2004. – С.191-218.
34. Paprocki B. Gniazdo snoty. – С.1147.
35. Національна бібліотека України ім. В.І.Вернадського Національної академії наук України. – Інститут рукопису. – Ф.2. – Спр.8249; ЦДІАУ у Львові. – Ф.132. – Оп.1. – Спр.382. – Арк.2 зв.; AGAD. – Pap.3186, Pap.3977 (овальна, розмір 35x31 мм).
36. Українська графіка XI – початку XX ст. Альбом. – К., 1994. – С.118.
37. Чижевський Д. Українське літературне бароко. – К., 2003. – С.237.
38. Найдавніше зображення родового герба Могили знаходиться на печатці “Могили чашника” від 1499 р. (див.: AGAD. – Perg.5376).
39. AGAD, Archiwum Zamoyskich, Sygn.2896, st.150; Pap.3981; Pap.3984 (овальна, розмір 38x32 мм).
40. APK, Dokumenty depozytowe, Perg.242; Dokumenty depozytowe, Perg.243 (овальна, розмір 55x47 мм).
41. ЦДІАУ в Києві. – Ф.221. – Оп.1. – Спр.138. – Арк.17-94 (овальна, розмір 61x51 мм).

42. Там само. – Арк.12 зв., 122 зв., 208, 284 зв.; ЦДІАУ у Львові. – Ф.134. – Оп.1. – Спр.916. – Арк.17; AGAD. – Pap.3979; APK. – Archiwum Książąt Sanguszków w Sławucie. – Teka XIX. – Plik 66. – St.434, 445, 449; Teka XX. – Plik 70. – St.595 (кругла, розмір 57 мм).
43. ЦДІАУ у Львові. – Ф.132. – Оп.1. – Спр.381. – Арк.2, 4, 7, 9; AGAD. – Pap.3978 (овальна, розмір 17x16 мм).
44. НБУ ІР. – Ф.2. – Спр.8148; AGAD. – Archiwum Zamoyskich. – Sygn.2896. – St.292, 294 (овальна, розмір 74x65 мм).